

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Εισήγηση του Μητροπολίτου Χαλκίδος Χρυσοστόμου,
στήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.
(Ἀθήνα, 16 Ὀκτωβρίου 2013)

Μακαριώτατε Ἅγιε Πρόεδρε,
Σεβασμιώτατοι Ἅγιοι Σύεδροι,

Δοξάζω, ἐν εὐχαριστία πολλῇ, τόν Κύριο καί Θεό μας, διότι μέ ἀξιώνει νά εὐρίσκομαι ἐνώπιόν Σας, προκειμένου νά εισηγηθῶ στήν ἀγάπη Σας τό ἤδη ἀνακοινωθέν σπουδαῖο θέμα, γιά τήν ἀνάθεση τοῦ ὁποίου εὐγνωμονῶ Σᾶς Μακαριώτατε καί τά μέλη τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου.

Εὐξασθε ὑπέρ ἐμοῦ, Πατέρες μου Ἅγιοι, νά ἐκπληρώσω τήν ἀνατεθεῖσα διακονία καί, παρακαλῶ, ἐπιτρέψατέ μου, ὡς ἐλάχιστη ἔκφραση εὐγνωμοσύνης καί σεβασμοῦ στά τίμια πρόσωπά Σας, νά ἀφιερῶσω τόν ταπεινό μου κόπο στίς εὐλογημένες οικογένειές μας, πρός τίς ὁποῖες ἀνεξόφλητη νομίζω πῶς εἶναι ἡ ὀφειλή μας.

Θεοφώτιστη ἡ ἀπόφαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, νά ὀρίσει ὡς κύριο θέμα τῆς τακτικῆς συνελεύσεως τῆς Ἱεραρχίας, τόν θεοῖδρυτο θεσμό τῆς οικογένειας, ἡ ὁποία εἶναι συνηλικιώτης τοῦ ὑπό τῶν χειρῶν τοῦ Θεοῦ πλασθέντος ἀνθρώπου. Φανερώνει τό ἀνύστακτο ποιμαντικό ἐνδιαφέρον καί δίνει καί πρός τά ἔξω στηρικτικό καί ἐλπιδοφόρο μήνυμα "ἐν ἡμέραις πονηραῖς, ἐν αἷς ἡ τῶν πολλῶν ἀγάπη ἐψύγη".

Εἶναι τοῖς πᾶσι γνωστό, ὅτι ἡ οἰκογένεια ἀποτελεῖ τόν βασικότερο βιοκοινωνικό θεσμό, ὁ ὁποῖος ἐπηρεάζεται ἀπό τό κοινωνικό γίνεσθαι καί φυσικά μέ τή σειρά του τό ἐπηρεάζει. Εἶναι ἀκόμη παραδεκτό ἀπό τούς περισσότερους ὅτι καί ὁ θεσμός αὐτός ὑφίσταται "κρίση" καί ἀντιμετωπίζει καθημερινά ραγδαῖες ἐξελίξεις, πολλές καί ὄχι συνηθισμένες ἀλλαγές, τῶν ὁποίων οἱ συνέπειες, πού σίγουρα δέν ζυγίζονται σέ ὑλιστικές πλάστιγγες, θά μπορούσαν νά χαρακτηρισθοῦν, δίχως

ύπερβολή, ως ανατρεπτικές και καταλυτικές. Απαιτείται, συνεπώς, προβληματισμός και μελέτη σοβαρή και δή σε ατμόσφαιρα θερμής προσευχής, για τή διαφύλαξη και τήν προκοπή του ιερού αυτού θεσμού, τόν όποιο σωστά ονομάζουμε και "μικρή Έκκλησία". Άλλωστε και αυτό πού θεωρείται ως "κρίση" μπορεί τελικά, αν τό θελήσουμε, νά γίνει «εὐκαιρία». Νά σημάνει τήν κατάρρευση και τό τέλος του παλαιού τρόπου ζωής, όχι κατ' ανάγκην ορθού, και τήν αρχή μιᾶς ἀληθινά νέας δημιουργίας -καινῆς κτίσης.

Προσεγγίζοντας και ἀναλύοντας τόν τίτλο τῆς εισηγήσεώς μου, θεωρῶ ότι, προκειμένου νά ἐξετάσουμε τόν ρόλο πού ἔχει ἢ καλεῖται νά διαδραματίσει ἡ οἰκογένεια στήν ἐποχή μας, μέσα δηλαδή στό συγκεκριμένο ἱστορικό - χρονικό πλαίσιο ὅπου ἀξιωθήκαμε νά ζοῦμε, πρέπει προηγουμένως νά περιγράψουμε τά ὅσα, ως ἀποτελέσματα τῶν ἀνθρωπίνων ἐπιλογῶν και ἐνεργειῶν, χαρακτηρίζουν ἰδιαίτερα αὐτήν τήν συγκεκριμένη χρονική περίοδο και συνιστοῦν αὐτό τό πλαίσιο, ἐντός του ὁποίου ὑφίσταται και κινεῖται ἡ οἰκογένεια. Σ' αὐτήν της τή διάσταση ἢ "ἐποχή" χαρακτηρίζεται ἀπό τήν ἐπικρατοῦσα κοσμοθεωρία και βιοθεωρία του ἀνθρώπου, του ὁποίου ἐκφράζει τό ἦθος. Αὐτό εἶναι και τό περιεχόμενο του πρώτου κεφαλαίου.

Αναμφισβήτητα, ὅπως φαίνεται στό δεύτερο κεφάλαιο, ἡ ἐξέλιξη, ἡ μορφή και ὁ ρόλος τῆς οἰκογένειας ἐξαρτῶνται σημαντικά και ἀπό τή θέση πού τῆς ἐπιφυλάσσει ἢ κάθε "ἐποχή".

Ἡ θεώρηση, τέλος, του θέματος γίνεται ὑπό τό φῶς τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ζωής, ἀφοῦ εἶναι ποιμαντικός ὁ στόχος μας και ὁ σκοπός μας και γι' αὐτό τό λόγο, μέ μία μικρή ποιμαντική ἀναφορά στό τρίτο κεφάλαιο, θά κλείσω τήν πενιχρή μου κατάθεση.

Θά μου ἐπιτρέψετε νά ἀρχίσω, παρουσιάζοντας σε τρεῖς παραγράφους, ἐνδεικτικά και περιληπτικά, μερικά -τά κυριότερα ἴσως- ἀπό τά ὅσα περιγράφουν και χαρακτηρίζουν τήν ἐποχή μας.

A. ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΕΠΟΧΗΣ.

I. Θεοποίηση τῆς ἀγορᾶς.

Ἡ σύγχρονη ἐποχή θεοποιεῖ τὴν ὑλιστικὴ ἰδεολογία, σ' ὅλες τῆς τῆς μορφές, ἐνῶ ταυτόχρονα ἀρνεῖται τὴν ἀξία τῆς ζωῆς καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Δέν εἶναι διόλου ὑπερβολικὴ ἡ θέση, πού διατυπώνεται ἀπὸ πολλούς ὡς διαπίστωση, ὅτι ὁ Θεός σήμερα ἔχει ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὴν ἰδεολογία πού ὀνομάζεται "ἀγορά". Αὐτὴ μεταβάλλει τὸν ἄνθρωπο σέ οἰκονομικὴ μονάδα καὶ τὸν ἀντιμετωπίζει σάν μία παραγωγικὴ καὶ καταναλωτικὴ μηχανή, χωρὶς ψυχὴ καὶ πνευματικὴς ἀναζητήσεις.

Ἡ ἀγορά φαίνεται νά ρυθμίζει ἀκόμη καὶ τὴ στοχοθεσία τῆς παρεχόμενης παιδείας, σέ τέτοιο μάλιστα σημείο, πού δείχνει νά ἐπαληθεύεται ἡ ρῆση, ὅτι ἡ ἐποχή μας νοιάζεται γιὰ τὰ "κεφάλαια" καὶ ὄχι γιὰ τὰ "κεφάλια", πού μᾶλλον σήμερα σπανίζουν.

Ἡ ἀγορά, τρομοκρατεῖ τὸν ἄνθρωπο μέ τὴν δαμόκλειο σπάθη τῆς χρεοκοπίας, τὸν ἀπειλεῖ μέ τὴ στέρηση καὶ τῶν πιὸ ἀπαραίτητων ὑλικῶν ἀγαθῶν, τὸν ἐκβιάζει μέ τὸν φόβο τῆς ἀπόρριψης καὶ τὸν σέρνει στὴ διαρκῆ παρακολούθηση τῆς κινήσεως τῶν δεικτῶν τῆς οἰκονομίας. Τοῦ στερεῖ τὴν ἐλευθερία σ' ὅλες τῆς τῆς μορφές, τοῦ ἐπιβάλλει ἀσφυκτικὴς ρυθμίσεις καὶ τοῦ παρέχει, ἀντὶ τῆς ἐξουθενωτικῆς ὑπακοῆς, δόσεις ἀναπνοῆς πού τῆς ὀνομάζει καὶ «ἀλληλεγγύη».

Φυσικά σ' αὐτὴν τὴν δραματικὴ καὶ ἀξιοθρήνητη κατάσταση δέν ἔφθασαν οἱ ἄνθρωποι αὐτόματα. Προηγήθηκαν ὅσα, ὡς στάση ζωῆς, συνιστοῦν τὴν χρονικὴ περίοδο, πού προσδιορίζεται ὡς νεωτερικότητα (ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύει τὴν κοινωνία τῆς παραγωγῆς καὶ περιλαμβάνει τὴν ἐποχὴ ἀπὸ τὸν 15ο αἰῶνα ἕως τὸ 1945) μέ δομικὰ στοιχεῖα τὸν διαφωτισμό, τῆς πολιτικῆς ἐπαναστάσεις, τὴ βιομηχανικὴ καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἐπανάσταση καὶ τὸ καπιταλιστικὸ σύστημα, ἀλλὰ καὶ τὴν ὕστερη νεωτερικότητα, ἡ ὁποία ἀντιπροσωπεύει τὴν κοινωνία

τῆς κατανάλωσης (πού ἀρχίζει ἀπό τό 1945 καί μετά) μέ κύρια στοιχεῖα τήν κοινωνία τῆς ἀφθονίας, τήν παγκοσμιοποίηση, τήν ἀνάπτυξη τῶν Μ.Μ.Ε., τήν ἀλλαγὴ χρονικῶν καί χωρικῶν συντεταγμένων, τίς συναλλαγές καί τήν κινητικότητα τοῦ κεφαλαίου.

Μέσα σ' αὐτήν τήν κοινωνία, διαμορφώθηκε ὁ ἄνθρωπος καί ἔγινε ἄπληστος καταναλωτής, κυνηγός ὄχι τοῦ ἀπαραίτητου, ἀλλά τοῦ διαφημιζόμενου περιττοῦ, δούλος τῆς πολυτέλειας, χρεωμένος διαρκῶς, μᾶλλον ὑπερ-χρεωμένος, ἀπέναντι σ' ὅσους, μέ κερδοσκοπική σκοπιμότητα καί ἀτιμώρητη δολιότητα, τοῦ ἔστηναν καλυμμένοι μέ τό μανδύα τῆς νομικῆς εὐπρέπειας τήν παγίδα, μέ δόλωμα τόν ἐξαιρετικά καί προκλητικά εὐκολο δανεισμό. Ἐρρέθη καί εἶναι ἀληθές: Ζοῦμε σέ μία ἐποχὴ πού τὰ ἄχρηστα πράγματα εἶναι οἱ μόνες μας ἀνάγκες καί οἱ Θρησκεῖες τείνουν νά ἐξαφανισθοῦν στίς κοινωνίες τῆς ἀφθονίας.

Ὅμως ὁ μεταμοντερνισμός, ἡ ὕστερη νεωτερικότητα, πού φαίνεται ὅτι ἀποδέχεται ὅλα τὰ "στυλ" καί ἀπορρίπτει ὅλα τὰ περιεχόμενα, μέ τό ὕφος τῆς μακάριας συναινετικῆς ἀφασίας, ἡ ὁποία χαρακτηρίζει τήν καταναλωτική κοινωνία, θέτει καί τό θέμα τῆς κινητικότητας καί δημιουργεῖ τούς λεγόμενους "πλάνητες" ἀνθρώπους, πού ἐξαναγκάζονται σέ μετακίνηση γιά νά ἐπιβιώσουν. Μεταβαίνοντες στή νέα χώρα δέν ἀντιμετωπίζονται ἰσότιμα, ἀλλά βιώνουν τόν κοινωνικό ἀποκλεισμό, σέ μία κοινωνία ἀντιθέσεων καί ἀνταγωνισμῶν, ὅπου μέ κυρίαρχη τήν ἀτομικότητα τοῦ καταναλωτοῦ, παράγει τὰ λεγόμενα "κοινωνικά ἀπορρίματα". Πρόκειται γιά ἐργατικό δυναμικό, γιά ἀνθρώπους, τούς ὁποίους ὀνομάζει ὑπεράριθμους καί περιττούς, πού γιά νά βροῦν δουλειά πρέπει νά γίνουν εὐέλικτοι καί νά θεωροῦν τήν ἐργασία εὐκαιρία τῆς στιγμῆς καί ὄχι θεοδώρητο ἔργο ζωῆς. Προωθήθηκε ἡ φθίνεια καί ἡ ἀχρειότητα στή βιοπάλη, πού ἀρχισε νά μοιάζει μέ πάλι ἐναντίον τοῦ βίου.

Ἔτσι ἡ ἀβεβαιότητα αὐξάνει, τὰ ρίσκα πολλαπλασιάζονται, μέ τίς ἀλλαγές στά ἐργασιακά δεδομένα, μέ αὐτοσκοπό τόν πλοῦτο καί τήν κυριαρχία, ἡ ταυτότητα τῶν

ἀνθρώπων φαίνεται πώς δέν κληρονομεῖται πλέον, ἀλλά κατασκευάζεται. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, πού νυχθημερόν ἐργάσθηκε γιά νά ἀποκτήσει τήν πολυτέλεια, πνίγηκε τελικά μέσα στή λαχτάρα γιά τήν ἐξασφάλισή της. Στερήθηκε τή χαρά καί γέμισε ἀπό κατάθλιψη, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖ τήν ἀνικανοποίητη πείνα καί τή δίψα τῆς ψυχῆς του καί τήν ἐσωτερική του κενότητα. Τήν καταθλιπτική αὐτή κατάσταση ἐπιβαρύνουν περαιτέρω ἡ μέ ἀλματώδεις ρυθμούς διαρκῶς αὐξανόμενη ἀνεργία, ἡ φτώχεια καί ἡ συνεπακόλουθη ἀπώλεια τῆς αὐτοεκτιμήσεως. Ζῶντας τή χρεοκοπία καί βλέποντας τά οἰκονομικά του στοιχεῖα, τά ὁποῖα λανθασμένα ἀπολυτοποίησε, νά καταρρέουν, βιώνει τήν ἐμπειρία τοῦ μηδενός, ἀπογοητεύεται καί δέν κατανοεῖ γιατί ἀξίζει πλέον νά ζεῖ. Ἔτσι εὐκόλα ἀποφασίζει νά θέσει τέρμα στή ζωή του.

Εἶναι σημαντική καί ἐξαιρετικά ἀνησυχητική ἡ αὐξηση τῶν αὐτοκτονιῶν στήν Πατρίδα μας στά χρόνια τῆς οἰκονομικῆς κρίσης. Τό 2011 ὑπολογίζεται, σύμφωνα μέ στατιστικά στοιχεῖα τῆς Μ.Κ.Ο. "Κλίμακα", αὐξηση αὐτοκτονιῶν 26,5% σέ σχέση μέ τό 2010, καί 43% σέ σχέση μέ τό 2007, ὅταν ἄρχισε ἡ κρίση. Τό 35% τῶν αὐτόχειρων εἶναι κυρίως ἀνεργοί, ἐλεύθεροι ἐπαγγελματίες καί συνταξιούχοι. Καί βέβαια, εὐτυχῶς, πολλές αὐτοκτονίες προλαμβάνονται ἐνῶ, ἐπίσης εἶναι γνωστό, ἄλλες δέν γνωστοποιοῦνται.

II. Ἡ μαζοποίηση τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος τῆς σημερινῆς ἐποχῆς ζεῖ σάν σέ λαβύρινθο καί ἀντιμετωπίζεται ὄχι ὡς ξεχωριστό καί ἀνεπανάληπτο πρόσωπο, ἀλλ' ὡς μέλος μιᾶς ἀγέλης, μιᾶς ἀνώνυμης μάζας. Μαζικές εἶναι σχεδόν ὅλες οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ βίου του. Ζεῖ, κατά κανόνα, σέ ὑπερτροφικά ἀστικά κέντρα, σέ κλειστά διαμερίσματα πολυόροφων κατοικιῶν, ἄγνωστος μεταξύ ἀγνώστων, ἐργάζεται κατά ἑκατοντάδες ἢ κατά ἑκατοντάδες ἀπολύεται ἀπό τήν ἐργασία του, μέ τόν ἴδιο μαζικό-αὐτόματο τρόπο, συνωστίζεται ἀνωνύμως σέ χώρους ψυχαγωγίας, μέσα

μετακινήσεως και φυσικά πληροφορεῖται ἢ παραπληροφορεῖται καὶ ἐνημερώνεται ἀπὸ τὰ μέσα, ἠλεκτρονικά καὶ ἔντυπα, πού δηλώνουν, μέ τό ὄνομά τους ἀκόμη, ὅτι ἀπευθύνονται σέ μᾶζες καὶ δυστυχῶς πολλά ἐξ' αὐτῶν τό ἀποδεικνύουν μέ τήν "ποιότητα" τῶν παροχῶν τους, προσφέροντας ὄχι μόνον ὅ,τι εἶναι ἀληθινό καὶ ὠφέλιμο, ἀλλά κυρίως ὅ,τι "πουλάει"!

Ἡ τηλεόραση, μάλιστα, ἀποτελεῖ μιά αὐτονόητη, σχεδόν γιά ὅλους, σχέση ἐξάρτησης, ἀνεξαρτήτως μορφωτικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου, ἡλικίας καὶ ἐπαγγέλματος καὶ γούστου. Εἰσβολέας κανονικός στή ζωή τῆς οἰκογένειας, ὀνομάζεται ἀπό μερικούς καὶ τρίτος γονέας. Παροῦσα σχεδόν σέ κάθε δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ, δημιουργεῖ προσκολλήσεις, διαμορφώνει συνειδήσεις, ἐπιβάλλει στάσεις ζωῆς, καθορίζει πρότυπα, διαμορφώνει ἀξίες, ἠθικές συμπεριφορές, σπιλώνει συχνά καὶ ἀδίστακτα ὑπολήψεις, καταστρέφει ἀνεπανόρθωτα ἀνθρώπους καὶ οἰκογένειες, προβάλλοντας ἀκατάπαυστα διαλυμένες οἰκογένειες, παράνομες σχέσεις, ἀπιστίες, ἐλεύθερες συμβιώσεις, βίαιες καὶ ἀνώμαλες καταστάσεις. Καθορίζει τόν γνωστικό καὶ συναισθηματικό ὀρίζοντα τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων, πραγματικά συνεπαίρνει, μέ τήν δύναμη τῆς εἰκόνας καὶ τήν ταχύτητα τῆς πληροφορίας πού γοητεύει.

Ὡστόσο, ἡ εἰκονική πραγματικότητα καὶ ἡ δυνατότητα ταχύτατης ἐπαφῆς μέ ἀνθρώπους, τούς πολιτισμούς καὶ τίς κουλτοῦρες τους, ὅπου γῆς, ἡ μετάδοση τῆς πληροφορίας μέ ἱλιγγιώδεις ρυθμούς, ἐξασφαλίζεται καὶ μέσῳ τῶν ἠλεκτρονικῶν ὑπολογιστῶν καὶ τοῦ ἴντερνετ, πού ἄλλοι ἀπὸ τούς χρήστες τό λατρεύουν, ἐπειδή τό θεωροῦν "καταφύγιο" ἀπὸ τίς ἐντάσεις καὶ τίς πιέσεις τῆς καθημερινότητας καὶ ἄλλοι τό ἀντιμετωπίζουν ὡς καινούργιο καὶ ἐπικίνδυνο ναρκωτικό, δίχως εὐτυχῶς νά λείπουν καὶ ὅσοι τό χρησιμοποιοῦν μέ σύννεση, ὡς πολύτιμο ἐργαλεῖο δουλειᾶς, γνώσεως καὶ ἐπικοινωνίας. Ἐγινε, ὡστόσο, ἀπαραίτητο ἐξάρτημα τοῦ παιδιοῦ καὶ τοῦ μεγάλου, συμπληρώνει ὅλους τούς τομεῖς δράσεως, ἀπὸ τὰ μαθήματα στό Σχολεῖο, μέχρι τίς πιό παράξενες ἀγορές, τίς πιό περίπλοκες συναλλαγές, τίς πιό

δύσκολες επισκέψεις. Τό κυριότερο καί πιό καθοριστικό μέσον ἐπικοινωνίας, γίνεται σήμερα ἀδιαμφισβήτητος δάσκαλος καί φορέας ἀγωγῆς μικρῶν καί μεγάλων, μέ ὠφέλειες, ἀλλά καί ὄχι μικρούς καί εὐκαταφρόνητους κινδύνους.

Ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ζεῖ καί κινεῖται μέ τήν νοοτροπία τῆς μάζας, εἶναι ἐγωιστής· ἀδιαφορεῖ γιά τούς ἄλλους καί δέν αισθάνεται τήν ἀνάγκη τῆς προσωπικῆς σχέσεως καί κοινωνίας μαζί τους. Ἀποδεικνύεται ἀνίκανος καί παγερά ἀδιάφορος γιά τά ἀθλήματα τῆς ἀγάπης καί τῆς ἐλευθερίας καί συχνά γίνεται βίαια ἀπαιτητικός καί ἀνεξέλεγκτα ἐπιθετικός στούς γύρω του, ἀκόμη καί σ' αὐτό τό φυσικό περιβάλλον, τό ὁποῖο καταστρέφει, μέ τή μανιώδη ἀχορταγιά του καί τή φοβερή ἀπροσεξία του.

Ὡς ἀτομιστής, δέν νοιάζεται γιά τό κοινωνικό καλό, ἐν τούτοις, ὅμως ἐκμεταλλεύεται τά κοινωνικά ὠφέλη. Ὅπαδός καί τῆς πνευματικῆς μονομέρειας, γίνεται φανατικός, σέ ὅλους τούς τομεῖς τῆς ζωῆς· ἰδεολογικό, πολιτικό (μέ κομματικό κυρίως χρωμα), κοινωνικό καί θρησκευτικό, μή ἀναγνωρίζοντας σέ κανένα τό δικαίωμα διαφορετικῆς γνώμης καί ἐπιλογῆς καί μή διστάζοντας ἐνίοτε καί γιά τήν δι' ὅλων τῶν μέσων ἐπιβολή τῆς δικῆς του γνώμης στούς ἄλλους.

Μπορεῖ, ἐνδεχομένως, ὁ ἄνθρωπος αὐτός νά εἶναι πλούσιος σέ χρῆμα καί γνώση, ἀλλά πάντως εἶναι πάμπτωχος στήν καρδιά, τήν σοφία καί τή σύνεση. Αὐτή τήν κατάσταση περιγράφει ὁ Ἑλιστ, ὅταν λέγει· Ὁ σοφία, πού σέ χάσαμε στή γνώση καί γνώση, πού σέ θυσιάσαμε στήν πληροφορία! Ἐκπληρώνεται ὄντως ἡ ρῆση τοῦ Κυρίου μας· «τί γάρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐάν κερδήσῃ τόν κόσμον ὅλον καί ζημιωθῇ τήν ψυχὴν αὐτοῦ; ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;» (Μάρκ. η', 34-37).

Ἡ μάζα παράγει μικρούς, ἀπό ἀξιολογικῆς πλευρᾶς, ἀνθρώπους, παθητικούς νάρκισσους, χωρίς σκοπό καί κέντρο ἀναφορᾶς, ἀσύδοτους καί ὄχι ἀληθινά ἐλεύθερους, θρασεῖς, καί ὄχι πραγματικά γενναίους, πονηρούς μά ὄχι εὐφυεῖς, ὡστόσο ὅμως εὐχρηστους!

III. Ἡ μεγάλη τεχνολογική ἀνάπτυξη καί ἐπιστημονική πρόοδος καί ταυτόχρονα ἡ ἀτονία καί ἡ παραθεώρηση μέχρι σημείου περιφρονήσεως τῶν παραδοσιακῶν ἀξιῶν καί τῶν θεσμῶν.

Εἶναι ἀναντίρρητα πρωτοφανής ἡ πρόοδος τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου καί σπουδαῖα τὰ ἐπιτεύγματα του στόν τεχνολογικό καί ἐπιστημονικό τομέα, πού τόν κάμουν νά κομπάζει καί νά ἐναβρύνεται, παρά τό γεγονός ὅτι πολλά ἀκόμη ἀγνοεῖ, ἀπ' ἐκεῖνα πού πλουσίως τοῦ χορηγήθηκαν Ἄνωθεν, ἐκ τοῦ Πατρός τῶν Φώτων, γιά ἔρευνα, μελέτη καί γνώση. Εἶναι σημαντική καί ἡ ἐξειδίκευσή του στά ἐπιστημονικά καί τεχνικά ἐπαγγέλματα, παρά τίς σοβαρές ἐπιφυλάξεις κάποιων, οἱ ὁποῖοι στήν ἐξειδίκευση βλέπουν μονοτονία, ἔλλειψη γενικότερης παιδείας καί χαρᾶς τῆς δημιουργικῆς ἐργασίας καί μία εἰσέτι αἰτία αὐξησεως τοῦ ἄγχους καί τῶν νευρώσεων.

Ὡστόσο, περιφρονήθηκαν, ὅπως ὅλοι τώρα παραδέχονται, οἱ παραδοσιακές ἀξίες τῆς ζωῆς. Ὁ ἠθικός βίος θεωρήθηκε ξεπερασμένος! Ἡ ἠθική ἀντικαταστάθηκε μέ τήν ἐξέλιξη. Ἀρετές, ὅπως ἡ ἀγνότητα, ἡ εἰλικρίνεια, ἡ ἐντιμότητα, ἡ δικαιοσύνη, ὑποτιμήθηκαν καί ἐγκαταλείφθηκαν, ἀφοῦ ἐξισώθηκαν μέ τήν ὀπισθοδρόμηση. Ἡ ἔννοια τοῦ καθήκοντος ὑποχώρησε στή μονομερῆ ἀπαίτηση καί ἀδιαπραγμάτευτη διεκδίκηση τοῦ δικαιώματος.

Ἐξαιρετική ἀνθηση καί ἐξάπλωση σημείωσαν οἱ -κατ' εὐφημισμὸν ἐρωτικές- ἐφήμερες σαρκικές σχέσεις, ἀκόμη καί στίς πιό ἄωρες καί τρυφερές ἡλικίες, ἐκεῖνες τῶν μαθητῶν τῶν πρώτων Γυμνασιακῶν τάξεων, ἐνῶ περίσσευσαν οἱ καταστροφές τῶν δημοσίων πραγμάτων, ἡ ἀρπαγή, ἡ κλοπή καί ἡ ἀπάτη, πού ἐξασφαλίζουν τόν παράνομο καί ἄδικο, γρήγορο ὅμως, πλουτισμό.

Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου μετρήθηκε ὄχι ἀπό τό "εἶναι" του, ἀλλά ἀπό τό "ἔχειν" του! Γυμνός ἀπό ἰδανικά ἔχασε τόν σκοπό του καί τήν ὑψηλή ἀποστολή του, διακόπτοντας παραδοσιακοὺς δεσμούς καί πνευματικὴ κληρονομιά αἰώνων.

Θεοποίησε τόν ἑαυτό του, τό χρῆμα καί τίς ὑλικές ἀπολαύσεις. Ὑπέταξε τά πάντα στό θέλημά του καί ἀξίωσε τήν αὐτόματη, εἰ δυνατόν, ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν του. Θυμίζοντας τήν ἐποχή τοῦ κατακλισμοῦ, ἔγινε σάρκα καί μόνον σάρκα.

Δέν εἶναι καθόλου τυχαῖο ὅτι, σχεδόν ὅλοι οἱ ἐρευνητές τῶν αἰτίων τῆς βιούμενης φοβερῆς κρίσης, ἐπισημαίνουν τήν ἠθική, βαθεῖα πνευματική καί ψυχολογική μορφή της καί τήν θεωροῦν μάλιστα ὡς πρόδρομο καί αἰτία τῆς οικονομικῆς. Ὡστόσο, δέν φαίνεται νά ἀποτολμοῦν νά ὑποδείξουν τήν σωστή καί ὀλοκληρωμένη θεραπεία, ἀφοῦ ὅλο τό ἐνδιαφέρον "σωστικό πακέτο", πού προτείνουν καί ἐπιβάλλουν, περιέχει μονομερῶς μέτρα καί πάλι μέτρα γιά τήν ἀντιμετώπιση τῆς φοροδιαφυγῆς καί τῆς δυσόσμου ἐκτεταμένης διαφθορᾶς, τήν ἐπίτευξη οικονομικῶν στόχων, πού ἀφοροῦν τήν ἀνάπτυξη καί τήν ἀνάκαμψη τῆς οικονομίας καί τήν -πάση θυσία- δυνατότητα ἐπιστροφῆς καί πάλιν στίς ἀγορές!

Γιά τήν ἠθική ἀναγέννηση τίποτε, ἐκτός ἀπό ἀναποτελεσματικά καί ἀποσπασματικά -ἀστυνομικοῦ κυρίως τύπου- μέτρα, τά ὁποῖα -ὡς συνήθως- ἀφοροῦν μᾶλλον τοὺς ἀδυνάτους. Ἡ ἀναγέννηση ὅμως εἶναι ὑπόθεση παιδείας, ἡ ὁποία, μὴ ἐπιδεχομένη ἐλαφρότητα, δέν ἐπιτυγχάνεται μὲ τήν κατά καιροῦς ἀναμόχλευση καί ἐντελῶς ἐπιπόλαιη ἀντιμετώπιση τοῦ "φλέγοντος" πολλές καρδιές, ὄχι γιά τοὺς ἴδιους λόγους, ζητήματος τῆς ἀνάγκης ἢ μὴ διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῶν θρησκευτικῶν στά Σχολεῖα, τοῦ τρόπου προσφορᾶς καί τοῦ περιεχομένου τοῦ μαθήματος. Ἡ διατυμπανιζόμενη ἀναδημιουργία καί ἡ ἀνοικοδόμηση ἐπιχειρεῖται μὲ τήν χρήση παλαιῶν, ἀποδεδειγμένα ἀκατάλληλων ὑλικῶν, γι' αὐτό καί θά συνεχίζεται ὁ φαῦλος κύκλος, τουλάχιστον σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ἠθική κατάσταση.

Ἡ Ἐκκλησία προβάλλεται εὐκαιριακά, κυρίως στήν λεγόμενη κοινωνική της διάσταση. Κάποιοι τήν ἐπαινοῦν γιά τίς ὑλικές προσφορές της. Ἄλλοι ἀπαιτοῦν μεγαλύτερες παροχές, ἐνῶ δέν λείπουν καί ὅσοι τήν παρακολουθοῦν μέ ἔντονα ἐπικριτική διάθεση, μήπως καί δείξει ἀδιαφορία καί

ἀρνηθεῖ τήν συμβολή της στήν ἀντιμετώπιση τῆς κρίσης, προκειμένου νά ἐπενδύσουν εἰς βάρος της.

Ταυτόχρονα ὑπάρχουν καί ἐκεῖνοι πού τήν κατηγοροῦν, γιατί θεωροῦν τήν προσφορά της πρὸς τοὺς ἀπόρους, τοὺς ἀνέργους καί τοὺς πεινασμένους, μέ τή λειτουργία τῶν συσσιτίων, κοινωνικῶν παντοπωλείων, ἰατρείων καί φαρμακείων καί λοιπῶν παρομοίων φιλανθρωπικῶν δραστηριοτήτων, ὑπερασπιστική τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος.

Τήν ὀρθοδοξία, τήν ἀναφέρουν οἱ περισσότεροι, ὄχι πάντοτε ἀνιδιοτελῶς, χωρίς νά γνωρίζουν τό περιεχόμενό της καί ἀρνούμενοι ἐν τοῖς πράγμασι τήν οὐσιαστική της δύναμη, τήν ἀποδέχονται ὄχι ὡς τρόπο ζωῆς, ἀλλ' ὡς ἱστορικό γεγονός καί πολιτιστικό κατόρθωμα. Παράλληλα φαίνεται νά προωθεῖται καί ἓνα εἶδος θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ καί ἡ δημιουργία μίας παγκόσμιας θρησκείας. Δέν θεωρεῖται ἀποτελεσματική ἡ θέση τῆς Ἐκκλησίας, περί ἐπιστροφῆς στόν ἴσιο δρόμο τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀληθινή δηλαδή ἀλλαγὴ, ἡ μετάνοια!

Ἀποσιωπᾶται πεισματικά ὅτι ἡ σταδιακὴ ἀπομάκρυνση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τίς ρίζες του διετάραξε τήν ἰσορροπία του, τόν ἔκαμε νά χάσει, ὅπως χαρακτηριστικά λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος, τήν οἰκειότητα πρὸς τήν ἴδια τή ζωή. Ἀπώλεσε τήν πρὸς τόν Θεόν ὁμοιότητα, παραμορφώθηκε φρικτά καί ἔγινε δαιμονιώδης καί θηριώδης, ἀγχώδης καί ἀνήσυχος, εὐάλωτος σέ διάφορες ἀμφιβόλου ποιότητος φιλοσοφίες, ἐπικίνδυνες παραθρησκευτικές ὀργανώσεις καί ομάδες καί ψυχοναρκωτικές λατρεῖες καί ἀδιάντροπος διαφημιστής τῶν ἀδυναμιῶν καί τῶν ἀμαρτωλῶν, ὄχι σπάνια δέ καί τῶν ἐκτός τοῦ φυσιολογικοῦ ὁρίου, παθῶν του. Διέλυσε τήν οἰκογένεια, προτίμησε, ἀντί τῆς συζυγικῆς πίστεως καί ἀγάπης, τίς ἐξωσυζυγικές καί ἐλεύθερες σχέσεις. Ἀρνήθηκε ἐγωϊστικά τήν συμβολή του στό δημιουργικό σχέδιο τοῦ Θεοῦ, ὑποτίμησε τήν μητρότητα καί δέν δίστασε νά διαπράξει, μέ νόμιμο(!!!) τρόπο, πολλές χιλιάδες ἐγκλήματα σέ βάρος ἀθῶων καί ἀνυπεράσπιστων παιδιῶν, μέσω τῶν ἐκτρώσεων.

Μ' αὐτές τίς ἀμαρτωλές του καί ἀνόητες ἐπιλογές ἀπὸ τώρα γεύεται τήν κόλαση τῆς ἀκοινωνήτης ζωῆς. Οἱ σχέσεις

πού αναπτύσσει είναι άνίκανες νά τοῦ χαρίσουν πληρότητα, διότι καθορίζονται ἀπό τό συμφέρον καί τήν ιδιοτέλεια καί χαρακτηρίζονται ὡς ὑποχρεωτικές ἐμπορικές συναλλαγές.

Στήν τεχνολογική καί ἐπιστημονική πρόοδο ἐντάσσονται καί τά πιό καινούργια καί ὄντως ἀξιοθαύμαστα ἐπιτεύγματα στή Γενετική, προϊόν τῶν παρεμβάσεων τοῦ ἀνθρώπου στή διαίωνηση τοῦ εἶδους, τά ὁποῖα προβαλλόμενα -ὄχι σπάνια- ὡς ἀξίωση δικαιωμάτων, δημιουργοῦν πλῆθος βιοηθικῶν προβλημάτων καί ὑποβαθμίζουν τούς κατοχυρωμένους ἀπό τό θεῖο δίκαιο καί τό σύνταγμα θεσμούς τοῦ Γάμου καί τῆς Οἰκογένειας.

Προτοῦ τελειώσω αὐτή τήν ὄχι εὐχάριστη ἀναφορά στά βασικά γνωρίσματα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, θεωρῶ ἀπολύτως ἀπαραίτητο, γιά λόγους ἀληθείας καί δικαιοσύνης, νά τονίσω ὅτι καί σ'αὐτήν τήν ἐποχή, ὅπως ἄλλωστε καί σέ προηγούμενες, δέν ἔπαυσαν νά ὑπάρχουν (ὁ Θεός γνωρίζει πόσοι εἶναι καί μπορεῖ νά εἶναι πολλοί) οἱ ἐνάρετοι καί τίμιοι ἄνθρωποι, πού πιστεύουν καί μάλιστα θερμά, ἀγαποῦν θυσιαστικά, διακατέχονται ἀπό κοινωνικές εὐαισθησίες, προτάσσουν τοῦ ἀτομικοῦ τό κοινόν συμφέρον, νοιάζονται γιά τήν ψυχή τους, ἀγωνίζονται νά ζοῦν πνευματική ζωή, διατηροῦν ἀμόλυντο καί ἐλεύθερο τόν ἑαυτό τους ἀπό τή δυναστεία τῆς ἁμαρτίας καί κοσμοῦν τήν κοινωνία σ' ὅλες τῆς τίς τάξεις καί τά ἐπίπεδα.

Αὐτή εἶναι μία πρώτη διευκρίνηση, ἔτσι γιά νά μὴν εἶμαι μηδενιστής τῶν καλῶν καί ἰσοπεδωτικός τῶν πάντων, μέ ὅσα παραπάνω ἀπαρίθμησα. Τό εὐσεβές αὐτό "λεῖμμα", ἴσως δέν μπορεῖ νά χαρακτηρίσει τήν ἐποχή, ἐν τούτοις λειτουργεῖ ἐλπιδοφόρα ὡς εὐλογημένη ἐξαίρεση τοῦ κανόνα.

Καί μία δεύτερη, ἐπίσης ἀναγκαία, διευκρίνηση. Ἀπό τό πνεῦμα τό "ἐποχικό", πού ἀβίαστα χαρακτηρίζεται καί "κοσμικό", μέ τό ἀγιογραφικό ἀρνητικό περιεχόμενο τοῦ ὄρου, ἔχουν ἐπηρεασθεῖ καί μελανοφοροῦντες καί ἄλλοι ἐργάτες τοῦ θρησκευτικοῦ καί ἐκκλησιαστικοῦ χώρου, οἱ ὁποῖοι ἔχουν συσχηματισθεῖ μέ τοῦτον τόν αἰῶνα, τόν ἀπατεῶνα.

Μετά τις αναγκαίες αυτές διευκρινίσεις, εισερχόμαστε στο δεύτερο κεφάλαιο, πού περιέχει μερικά βασικά στοιχεία για την οικογένεια και ειδικότερα την διαχρονική της εξέλιξη και τις μορφές πού έλαβε μέχρι σήμερα.

B. ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.

I. Γενικά περί οικογενείας - Όρισμός.

Η οικογένεια αποτελεί τό βασικό κύτταρο τής οργανωμένης κοινωνικής συμβίωσης. Η καθιέρωση του θεσμού αυτού έγινε από τά πρώτα βήματα του ανθρώπου και εξακολουθεί, παρά τά προβλήματα, νά διαδραματίζει, ιδιαίτερα μάλιστα στην Πατρίδα μας, πρωτεύοντα ρόλο στην κοινωνία και τή ζωή τών μεμονωμένων ανθρώπων.

Η έτυμολογία του όρου, πού είναι σύνθετος, από τις λέξεις οίκος και γένος, αναφέρεται στή γενιά πού διαμένει στό ίδιο σπίτι. Έννοοῦμε (τουλάχιστον στό χριστιανικό κόσμο) τό γάμο δύο ανθρώπων διαφορετικού φύλου, πού αποφάσισαν νά ζήσουν μαζί και νά κάμουν παιδιά.

Ένας άλλος όρισμός τής οικογένειας, ό οποίος ήταν αποδεκτός για πολλά χρόνια, τήν ήθελε ως μία ομάδα ανθρώπων συγγενῶν έξ αίματος, τής όποιας τά μέλη κατοικοῦν στον ίδιο χῶρο, επιδιώκουν τή διαίωνιση του ανθρώπου και έχουν οικονομική συνεργασία.

Νεώτερος όρισμός θέλει τήν οικογένεια ως μία σχετικά μικρή ομάδα προσώπων μέ συγγενική σχέση πού συγκατοικοῦν και έχει ως κοινωνική αποστολή της τήν αναπαραγωγή, τήν κοινωνικοποίηση και τήν ανατροφή τών παιδιῶν, τήν αγάπη και τήν συντροφιά τών μελῶν, τόν έλεγχο τών έρωτικῶν σχέσεων και τήν οικονομική συνεργασία. Σύμφωνα μέ τόν τελευταίο αυτό όρισμό, πού έμπεριέχει τήν αλλαγή του ρόλου τής γυναίκας στό σπίτι και τήν εργασία, ή οικογένεια μπορεί νά αποτελείται και από ένα ενήλικο άτομο

καί ένα εξαρτώμενο ανήλικο καί οί γονεῖς δέν εἶναι ἀπαραίτητο νά ἔχουν συνδεθεῖ μέ γάμο.

II.Μορφές τῆς οἰκογενείας στό πρόσφατο παρελθόν καί τό παρόν.

Ἡ οἰκογένεια, ὁ οἰκουμενικός αὐτός θεσμός, καί οἱ σχέσεις πού καθορίζει δέν μένουν ἀναλλοίωτες στό χρόνο, ὅπως ἤδη ἐλέχθη. Στήν παραδοσιακή ἀγροτική κοινωνία συναντᾶται ἡ λεγόμενη **ἐκτεταμένη οἰκογένεια** καί περιλαμβάνει τούς γονεῖς, τά παντρεμένα παιδιά μέ τά παιδιά τους. Ὅλοι, χωρίς καμμιά ἐξαίρεση, δουλεύουν, ἐνῶ οἱ ρόλοι προσδιορίζονται αὐστηρά μέ βάση τό φύλο καί τήν ἡλικία. Διακρίνεται αὐστηρά ὁ ἰδιωτικός ρόλος ἀπό τό δημόσιο καί στόν μέν πρῶτο ἀντιστοιχοῦν τό σπίτι καί ἡ γυναίκα, στόν δέ δεύτερο τό "ἔξω" καί ὁ ἄνδρας.

Μορφή τῆς ἐκτεταμένης οἰκογενείας εἶναι καί ἡ **πολυγαμική**, ἀποτελούμενη ἀπό πολλαπλές καί παράλληλες ἔγκυρες γενετήσιες ἐνώσεις ἑνός τῶν συζύγων καί ἀπό τά τέκνα πού προέρχονται ἀπό τίς ἐνώσεις αὐτές.

Στό δεύτερο ἥμισυ τοῦ 20ου αἰῶνα οἱ κοινωνικές καί οἰκονομικές μεταβολές (ἐγκατάλειψη ὑπαίθρου, ἀστικοποίηση) ἐπηρέασαν τήν οἰκογένεια, ὡς πρός τήν δομή, τό μέγεθος καί τίς λειτουργίες της. Ἐμφανίζεται ἡ λεγόμενη **πυρηνική ἢ συζυγική οἰκογένεια**, πού περιλαμβάνει συνήθως τούς γονεῖς καί τά ἄγαμα παιδιά. Ἡ γυναίκα, σέ ἀντίθεση μέ τήν ἐκτεταμένη οἰκογένεια, ἐργάζεται συνήθως καί ἐκτός σπιτιοῦ καί λαμβάνει μισθό.

Ἀκόμη, ἡ διάσπαση τῆς πυρηνικῆς οἰκογενείας καί ἡ ραγδαία αὐξηση τῶν διαζυγίων τά τελευταῖα χρόνια, ἀφήνουν πολλούς γονεῖς νά ἀνατρέφουν παιδιά μόνοι τους καί νά παλεύουν νά παίξουν τόν ρόλο δύο ἀνθρώπων. Πρόκειται γιά τίς **μονογονεϊκές οἰκογένειες**, πού ὅλο καί πιά ὁρατές γίνονται στή σύγχρονη κοινωνία. Στίς οἰκογένειες αὐτές ἀνήκουν διαζευγμένοι, ἀλλά καί μητέρες ἄγαμες, πού ἔχουν παιδί

ἀγνώστου πατρός ἢ γνωρίζουν τόν πατέρα, ὁ ὁποῖος ὅμως ἀρνεῖται νά ἀναγνωρίσει τό παιδί.

Ἄλλη περίπτωση εἶναι οἱ χῆρες καί οἱ χῆροι, πού μεγαλώνουν παιδί ἢ παιδιά, ἐνῶ συμβαίνει, ἐπίσης, νά ὑπάρχει ἐλεύθερη σχέση μεταξύ δύο γονέων, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀναγνωρίσει τό παιδί, ἀλλά δέν θέλουν νά ζοῦν κάτω ἀπό τήν ἴδια στέγη. Ἡ υἰοθεσία ἀποτελεῖ λόγο δημιουργίας μονογονεϊκῆς οἰκογένειας, ὅταν μοναχικά ἄτομα ἀποφασίζουν νά υἰοθετήσουν ἕνα ἢ περισσότερα παιδιά. Ἄλλα πάλι ἄτομα ἐπιλέγουν ἕνα σύντροφο μόνο γιά νά κάνουν μαζί του παιδί, χωρίς ὅμως νά ἐπιθυμοῦν τήν συγκατοίκηση.

Ὑπάρχει καί ἡ οἰκογένεια πού ὀνομάζεται **ἀνασυγκροτημένη** καί δημιουργεῖται ἀπό τόν δεύτερο γάμο τοῦ ἑνός ἢ τῶν δύο συζύγων, ἀναλόγως μέ τήν περίπτωση, μετά ἀπό διαζύγιο ἢ χηρεία. Σ' αὐτήν ἐντάσσονται παιδιά ἀπό προηγούμενο γάμο καί ὅσα θά γεννηθοῦν ἀπό τή νέα σύνθεσ-ἔνωση τῶν γονέων. Αὐτή ἡ νέα ἀρκετά περίπλοκη οἰκογενειακή ὀργάνωση δημιουργεῖ μία σειρά ἀπό πρακτικά, νομικά, ψυχολογικά καί οἰκονομικά προβλήματα, τόσο στά παιδιά, ὅσο καί στούς ἐνήλικες, τήν ὁποία προσπαθοῦν νά ἀποφύγουν οἱ **ἐλευθέρως διαβιοῦντες**.

Ἡ σημερινή πραγματικότητα ἔχει δημιουργήσει καί μία ἄλλη κατηγορία, τίς **"Χωλές" οἰκογένειες**, ὅπου, γιά κοινωνικο-οικονομικούς λόγους ἔχουν διασπασθεῖ. Ἡ ἐργασία τῶν συζύγων, καί μάλιστα σήμερα, πού εἶναι τόσο λίγες οἱ εὐκαιρίες καί σπανίζουν οἱ δουλειές, τοῦς ἐξαναγκάζει νά εἶναι μακριά ἀπό τήν οἰκογένεια ἢ ὅταν πάλι ὑπάρχουν ἄλλες ἀντικειμενικές δυσκολίες π.χ. ὁ ἕνας σύντροφος εἶναι ἀσθενής, φαντάρος ἢ βρίσκεται φυλακή. Ἀκόμη ἡ ὑποβοηθούμενη μέ ἐπιστημονικό-τεχνικό τρόπο ἀναπαραγωγή, εἶναι δυνατόν νά δημιουργήσει ἀρκετά προβλήματα, πού ἀφοροῦν στήν ταυτοποίηση καί τόν καθορισμό τῶν γονέων, παιδιῶν πού γεννῶνται διά τῆς ἐξωσωματικῆς διαδικασίας.

Ἀρκετά θορυβώδης ὁ τρόπος μέ τόν ὁποῖο προβάλλεται, ὅλο καί πιό πολύ στίς μέρες μας, καί ἕνας ἄλλος **νέος τύπος "οἰκογένειας"**, πού συνιστοῦν, σέ μερικά μέρη τῆς ὑψηλίου

νομίμως, **όμοφυλόφιλα ζευγάρια**, τά όποια άπαιτούν, έν όνόματι του δικαίωματος άυτοπροσδιορισμού του ρόλου του καθενός και του σεβασμού της διαφορετικότητας, όχι μόνον νά είναι άποδεκτοί, ως «σύζυγοι», αλλά νά τους άναγνωρισθεϊ και τό δικαίωμα της υίοθεσίας παιδιών! Λέγεται μάλιστα ότι αυτή είναι και ή αίτία της συζητούμενης πρότασης, πού άφορα την μετονομασία του πατέρα και της μητέρας, σέ γονέα Α και γονέα Β, άντιστοίχως.

Άπό την περιγραφείσα διαχρονική εξέλιξη και τή δημιουργία όλων αυτών των μορφών της οικογένειας, εύκολα κατανοεϊται ό βαθμός στον όποιο έπηρεάσθηκε ή οικογένεια από τις συνθήκες, πού κάθε φορά, ως «νέες», διαμόρφωσαν τό έποχικό πλαίσιο. Ο υλιστικός τρόπος ζωής, ή διατάραξη των σχέσεων μέ τό Θεό, ή έλλειψη έκκλησιαστικού ήθους και άληθινής άγάπης, φιλότιμου και έντροπής, τά έργασιακά και οικονομικά δεδομένα, οί άλλαγές των ρόλων, αλλοίωσαν, “μίκρυναν” την οικογένεια, ίσως δέ και νά άτόνισαν τον μυστηριακό χαρακτήρα της, αυτό τό “εις Χριστόν και εις την Εκκλησίαν” (Έφ. ε', 32).

Η αύξηση των διαζυγίων, πού είναι άξιοπρόσεκτη, άποκαλύπτει και την έπιπολαιότητα των σημερινών ανθρώπων και την ρηχότητα των αισθημάτων, σέ σχέση μέ τους παλαιότερους οί όποιοι, ασφαλώς δέν ήσαν τέλειοι, όμως παντρευόντουσαν για νά πεθάνουν μαζί (κι' άς μήν ειχαν την προγαμιαία γνωριμία). Τώρα παντρεύονται και, όπως χαρακτηριστικά λέγουν μερικοί, “ό,τι ήθελε προκύψει”.

Παρατηρεϊται επίσης ότι στην έποχή μας οί άνθρωποι δύσκολα άποφασίζουν νά προχωρήσουν σέ γάμο, συνεπώς και στην δημιουργία οικογένειας, όχι μόνον λόγω της ύπάρξεως άντικειμενικών δυσκολιών της οικονομικής κρίσης, της άνεργίας και της μεγάλης δυσκολίας νά ένταχθούν στην άγορά εργασίας, αλλά και για άλλους δευτερεύοντες λόγους, της χρονικής αύξησης της περιόδου των σπουδών, της μέχρις λεπτομερείας χρονοβόρου έτοιμασίας της γαμήλιας κατοικίας, της άβεβαιότητας πού επικρατεϊ, της άπροθυμίας νά αναλάβουν εύθύνες και νά αντιμετωπίσουν ένδεχομένως και

συνέπειες και έτσι προτιμούν τις ελεύθερες, πολύ πιο ανέξοδες συμβιώσεις.

Ακόμη φαίνεται ότι συρρικνώνεται ή οικογενειακή μονάδα, αφού οι περισσότεροι αρκούνται στο ένα ή στα δύο παιδιά, τό πολύ. Πρόκειται για τό σημαντικότερο δημογραφικό πρόβλημα, πού αντιμετωπίζει ή πατρίδα μας, όπως και οι Η.Π.Α και άλλες ευρωπαϊκές χώρες και κυρίως τής νότιας Ευρώπης. Ως αιτίες καταγράφονται τό υψηλότατο κόστος έξασφάλισης σέ κάθε παιδί τών προϋποθέσεων ικανοποιητικής κοινωνικής και οικονομικής ένταξης, οί δυσχέρειες και τό κόστος φροντίδας τών παιδιών, όταν και οί δύο γονεΐς εργάζονται, ό ατομικισμός πού αμβλύνει τήν έτοιμότητα για προσωπικές θυσίες. Οί πολύτεκνες οικογένειες σήμερα σπανίζουν, καιτοι και οί οικογένειες μέ δύο ή και ένα παιδί δέν είναι λιγότερο οικογένειες. Η χειραφέτηση τής γυναίκας, ή περιφρόνηση τής μητρότητας, ό οικογενειακός προγραμματισμός, ή έκλυση τών ήθών, οί προγαμιαίες σχέσεις, ακόμη και στήν έφηβική ήλικία, ή οικονομική δυσπραγία και κυρίως ή άθεοφοβία, άπετέλεσαν τήν αιτία και πολλών χιλιάδων, κατ' έτος, έκτρώσεων. Μόλις αυτές τες ήμέρες τό περιοδικό TIME προωθει τή ζωή χωρίς παιδιά (childfree Life είναι ό τίτλος του έξωφύλλου), τά όποια θεωρεί εμπόδιο στή απόλαυση μιās υπέροχης ζωής, συνιστᾶ στους νέους τήν αναβολή του γάμου και προτείνει ανεπιφύλακτα τήν έκτρωση ως τρόπο άπαλλαγής από μιᾶ ανεπιθύμητη έγκυμοσύνη.

Τέλος, είναι πολύ πιθανό, μέ τήν κατάλληλη πίεση και έγκεφαλική πλύση, νά προωθηθούν και οί "νέου τύπου" προαναφερθεισες συμβιώσεις.

Περαίνων και αυτή τήν αναφορά, θεωρώ ότι δέν είναι δυνατόν νά κλείσει ή ένότητα, δίχως νά μνημονεύσουμε τους πιστούς και τίμιους νέους ανθρώπους, πού παρά τες αντικειμενικές δυσκολίες τολμούν και δημιουργούν οικογένειες. Έκείνους, οί όποιοι αγωνίζονται τόν άγώνα τόν καλόν, στο ιερό άθλημα τής αγάπης, τής καλής -έν παιδεία και νοθεσία Κυρίου- ανατροφής τών τέκνων τους, (Έφεσ. στ', 4) προσμένοντες μέ ακλόνητη πίστη τήν έπηγγελμένην

βασιλείαν. Ἐξαίρεση καί πάλι, ὅμως ὑπαρκτή καί κυρίως χαρούμενη! Εἶναι ἡ "μικρά ζύμη", ἡ ὁποία ὅλο τό φύραμα τῆς κοινωνίας ζυμοῖ (Γαλ. ε', 9).

Καί ἀσφαλῶς ὑπάρχουν κί' ἐκεῖνοι οἱ εὐνόητοι συνάνθρωποι μας, πού δηλώνουν ἄπιστοι ἢ δέν φαίνεται νά ἀποδέχονται τήν ἐν ἡμῖν ἐλπίδα (Α' Πετρ. γ', 15), καί εἶναι καλοί οἰκογενειάρχες, ποιοῦντες φύσει τά τοῦ νόμου καί ἐνεργοῦντες ἀπλῶς κατά συνείδησιν (Ρωμ. β', 14-16).

Γ. ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ.

Παρά τίς ἀναφερθεῖσες δυσκολίες, τίς ἀλλοιώσεις καί τίς δυσλειτουργίες τῆς οἰκογένειας, ἡ σύγχρονη ἐποχή, δηλώνει, τοῦλάχιστον θεωρητικά, γιατί στήν πράξη ἀμείλικτα τήν πολεμᾷ, ὅτι τήν θέλει καί ὑπολογίζει σ' αὐτήν γιά τήν ἀνανέωσή της καί τή συνέχειά της, ἀφοῦ τήν θεωρεῖ, ὅπως καί πράγματι εἶναι, τό ζωντανό κύτταρο τῆς κοινωνίας.

Ἀπό τήν οἰκογένεια προσδοκᾷ τούς καλούς καί καλλιεργημένους ἀνθρώπους, πού θά τῆς προσφέρουν τήν καλή ἀλλοίωση.

Σ' αὐτήν τήν ἀγωνιώδη προσδοκία τῆς ἐποχῆς, μπορεῖ καί ὀφείλει νά ἀπαντήσῃ ἡ ἁγία μας Ἐκκλησία, μέ τήν ποιμαντική της διακονία καί προσφορά.

Ἔργο τῆς ποιμαντικῆς μας φροντίδας εἶναι ἡ συγκρότηση τῆς Μίας Ποίμνης ὑπό τόν ἕνα Ποιμένα, ἡ στοργική καί ἐν ἐλευθερία καθοδήγηση τοῦ πολυτροπώτατου καί ποικιλώτατου ζώου, πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος καί ἡ ἔνταξη καί σύνταξή του στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι σύναξη καί κοινωνία Θεοῦ καί ἀνθρώπων. Στόχος ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ σῶα καί ἀσφαλῆς πορεία του στήν ἀκολουθία τοῦ Κυρίου του.

Μέσα σ'αὐτά τά πλαίσια, ποιμαντική τῆς οἰκογένειας, πού εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖα γιά τή ζύμωση τῆς κοινωνίας καί τήν ἐπί τά βελτίω ἀλλαγὴ τῶν ὅσων χαρακτηρίζουν τήν

ἐποχή μας, δέ σημαίνει τίποτε ἄλλο, ἀπό τή σύναξή της στήν Ἐκκλησία. Ἡ "μικρή Ἐκκλησία", ὅπως ὀνομάζει τήν οἰκογένεια ὁ ἱερός Χρυσόστομος, καλεῖται νά ἀνοιχθεῖ στίς διαστάσεις τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἀπαραίτητο εἶναι νά ἐτοιμασθοῦν οἱ ἄνθρωποι πρῖν ἀκόμη τό γάμο τους καί διαρκῶς νά στηρίζονται στήν οἰκοδόμηση τῆς μικρῆς τους Ἐκκλησίας, ὥστε νά μήν αἰσθάνονται μόνοι καί ἀποκάμουν.

Καί βέβαια ἡ σπουδαιότερη προσφορά τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς τήν κατεύθυνση αὐτή, εἶναι ἡ μετά παρηγορίας καί πρὸς πᾶσα κατεύθυνση κατάθεση τῆς μαρτυρίας της στόν κόσμον ἅπαντα, χωρίς διακρίσεις φύλου, ἡλικίας, κοινωνικῆς τάξης καί θέσης, ἐθνότητος καί πίστεως, περί τοῦ νοήματος τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς καί τῆς ὑπερβάσεως τῆς φθορᾶς καί τοῦ θανάτου· περί τῆς δυνάμεως τῆς πίστεως· περί τῆς οἰκογένειας, ὡς εὐλογημένης μορφῆς κοινωνίας προσώπων καί ὄχι ἕνωσης ἀτόμων καί ἡ παντοειδῆς ὑπεράσπισή της.

Ἡ κατάρτιση τῶν γονέων καί ἡ παροχή συμβουλευτικῆς γιά τήν ἀγωγή τῶν παιδιῶν. Ἡ ἐνημέρωση τῶν νέων καί τῶν μεγαλύτερων ζευγαριῶν καί ὁ διάλογος μαζί τους, ὥστε ἡμέρα τῆ ἡμέρα νά ὀδηγοῦνται πρὸς τήν τελείαν ἀγάπην, νά προλαμβάνονται παράνομες σχέσεις, διαζύγια καί ἐκτρώσεις. Ἀκόμη ἡ διεκδίκηση δικαιωμάτων ὑπὲρ τῶν εὐπαθῶν κυρίως ὁμάδων δέν μπορεῖ νά εἶναι ἔξω ἀπό τό στοργικό ἐνδιαφέρον τῶν Ποιμένων.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τά τελευταῖα χρόνια φαίνεται πιό πολύ τό ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας γιά τήν κατάσταση τῆς οἰκογένειας καί τή στήριξή της. Σέ Συνοδικό ἐπίπεδο, στήν πατρίδα μας λειτουργεῖ, ὡς γνωστόν, ἀπό τό 1999, ἡ Εἰδική Ἐπιτροπή Γάμου, Οἰκογενείας, προστασίας τοῦ παιδιοῦ καί δημογραφικοῦ προβλήματος, ἡ ὁποία, ὑπό τήν ἐμπνευσμένη προεδρία τοῦ ἀγίου Φθιώτιδος κ. Νικολάου καί τήν σοβαρή καί ἐθελοντική ἐργασία τῶν μελῶν της, παράγει πολύ καί σπουδαῖο ἔργο, ἐξυπηρετικό τοῦ σκοποῦ της, μέ τήν διοργάνωση πανελλαδικῶν συνεδρίων, ἐφαρμογή πιλοτικῶν ποιμαντικῶν προγραμμάτων, κατάρτιση στελεχῶν καί ἄλλων δραστηριοτήτων. Παράλληλα καί πρὸς αὐτήν τήν κατεύθυνση

ἐργάζεται καί ἡ Εἰδική Συνοδική Ἐπιτροπή Γυναικείων ζήτημάτων. Εἶναι ἄξιο ὑπογραμμίσεως ὅτι τά πρακτικά τῶν ὡς ἄνω Συνεδρίων ἐκδίδονται τύποις καί προσφέρονται στούς Κληρικούς τῆς Πατρίδος μας, ἀρκετοί τῶν ὁποίων τά μελετοῦν καί ὠφελοῦνται.

Ἐκτός τῶν ἄλλων πού, εὐκαίρως ἀκαίρως, ἐπιλαμβάνεται ἡ Ἱερά Σύνοδος, εἶναι σημαντικό καί τό πιλοτικό πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἐνίσχυσης τῶν τρίτεκνων οἰκογενειῶν τῆς Θράκης, τό ὁποῖο ἀγόγγυστα ἐνισχύουν μέχρι σήμερα ὅλες οἱ Ἱερές Μητροπόλεις.

Ὅμως καί σέ ἐπίπεδο Μητροπολιτικό, μέ τήν ἀνύστακτη φροντίδα τῶν Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν καί τήν ὀλοπρόθυμη καί ἀξιόλογη βοήθεια τῶν Κληρικῶν καί Λαϊκῶν συνεργατῶν μας, ἐπιτελεῖται πολυποίκιλο καί πολυσχιδές ἔργο στόν τομέα αὐτό. Σχολές προετοιμασίας τῶν ὑποψηφίων γιά Γάμο, Σχολές Γονέων, Συμβουλευτικοί Σταθμοί, Κέντρα Στηρίξεως τῆς οἰκογένειας (ΚΕ.Σ.Ο.), Βιωματικές Ὅμαδες, Συνέδρια, ὁμιλίες, ραδιοφωνικές καί τηλεοπτικές ἐκπομπές, ἐκδόσεις βιβλίων, κατασκηνώσεις, νεανικές συναντήσεις καί κατηχητικές συντροφίες, προσωπική-ἀτομική συμβουλευτική στό ἱερό Μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως, στήριξη τῶν πολυτέκνων, τῶν ἀγάμων μητέρων καί παροχή ὑλικῆς φύσεως βοήθειας, ὅπου χρειάζεται, σέ χρήματα, τρόφιμα, ρουχισμό, φάρμακα κ.λπ.

Ὅμως, ὅσα πολλά καί ἂν γίνονται, φαίνονται πάλι λίγα. Ἡ τελειότης ἄλλωστε ἀτέλεστος καί ἀφθαστος καί ὁ προκείμενος ἀγῶνας μας μέγας.

Ὁ ταπεινός μας, ὡστόσο, κόπος ἀγιάζεται καί καρποφορεῖ ἑκατονταπλάσια μέσα στήν ἀτμόσφαιρα τῆς προσευχῆς, πού εἶναι τό θεμέλιο τοῦ ἔργου μας καί ὁ ἐγγυητής τῆς ἐπιτυχίας του. Δέν εἶναι τυχαῖο, μάλλον εἶναι διδακτικό, ὅτι ὁ οὐρανοφάντωρ Μέγας Βασίλειος, στή Θεία Λειτουργία του, τήν ὥρα τῆς ἀγίας ἀναφορᾶς, εὐχεται καί παρακαλεῖ: "...τάς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καί ὁμονοίᾳ διατήρησον, τήν νεότητα παιδαγωγήσον, τό γῆρας περικράτησον...". Ἡ Ἐκκλησία ἔχει τά δικά της καταξιωμένα καί ἀποδοτικά μέσα, τήν προσευχή, τήν

ἀσκητική βιοτή, τήν ἐγρήγορση καί τή νήψη, γιά νά μπορεῖ νά διαλέγεται μέ τό ἐκάστοτε παρόν καί διακρίνοντας τό μέλλον νά στηρίζει σωστά τή δράση της στό σήμερα.

Ἀνάγκη εἶναι ὅμως νά συντονίσουμε καί περισσότερο τά πράγματα, νά προωθήσουμε καί νά ἀναπτύξουμε σ' ὅλους τούς τομεῖς τή συνεργασία καί νά κλιμακώσουμε τίς ἐνέργειές μας.

Θά ἦτο ἴσως χρήσιμη ἡ δημιουργία καί ἐνός Εἰδικοῦ Κέντρου μελέτης καί ἔρευνας θεμάτων γάμου καί οἰκογένειας, τό ὁποῖο θά ἀναλάβει καί τήν κατάρτιση στελεχῶν τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, πού ἐργάζονται ἢ θά θελήσουν νά διακονήσουν σ' αὐτόν τόν τομέα.

Ἀκόμη ἀπαιτεῖται καί ἡ δημιουργία δικτύων πληροφόρησης γιά τήν καλύτερη ἐπικοινωνία καί διάχυση τῆς γνώσης καί ἐμπειρίας. Προηγουμένως πρέπει, εἶναι πλέον ἀπαίτηση, νά εὐαισθητοποιήσουμε τούς συνεργάτες μας Κληρικούς, ἐκείνους πού δέν ἔχουν συνειδητοποιήσει ὅσο θά ἔπρεπε τό ρόλο καί τήν ἀποστολή τους. Νά καταρτίσουμε ἔτι περισσότερο τούς Πνευματικούς, σχετικά καί μέ τά οἰκογενειακά θέματα, ὥστε ὅ,τι λέγεται καί ὑποδεικνύεται ἐκ μέρους τους νά ἐκφράζει τή διδασκαλία καί τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας καί ὄχι ἀτομικές ἀπόψεις καί ἀπαιτήσεις, οἱ ὁποῖες ἀρκετά συχνά πόρρω ἀπέχουν τῶν ἐκκλησιαστικῶν θέσεων καί προκαλοῦν ζημίες.

Πρέπει ἡ Ποιμαίνουσα Ἐκκλησία νά ἀσχοληθεῖ θερμότερα μέ τό ἔργο τῆς Κατηχήσεως τῶν παιδιῶν, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων, καί νά μὴν περιμένει μόνον ἀπό τούς ἄλλους τή διδασκαλία τους. Νά ἐξέλθει εἰς τὰς ὁδούς καί τὰς ρύμας, νά βρεῖ τά πρόβατα τά ἀπολωλότα καί νά τά προσκαλέσει μέ τό "ἔρχου καί ἴδε". Νά ἀναζητήσει καί τά παιδιά της τά βαπτισμένα καί ἀγνοούμενα καί νά μὴν ἀφήνει καμμία εὐκαιρία ἐπικοινωνίας μέ τίς οἰκογένειες νά χαθεῖ ἀνεκμετάλλευτη. Νά εἶναι οὐσιαστικά καί ἐποικοδομητικά παροῦσα σέ κάθε χαρά ἢ θλίψη τῶν παιδιῶν της.

Νά μελετήσῃ τήν θεολογία μας καί μ' αὐτήν νά θρέψῃ τούς ἀνθρώπους της. Νά γνωρίσῃ πῶς οἱ θεοφώτιστοι καί πάντοτε ἐπίκαιροι Ἅγιοι Πατέρες μας, οἱ ἀσφαλεῖς ὁδοδείκτες

τῆς ζωῆς, ἐρμήνευσαν τίς Ἅγιες Γραφές, τί εἶπαν καί ἔγραψαν γιά τό γάμο καί τήν οἰκογένεια, τή σχέση τοῦ ἀνδρα καί τῆς γυναίκα, τούς τρόπους ἐπικοινωνίας μεταξύ τους καί μάλιστα μέχρι τίς λεπτομέρειες τοῦ βίου, τίς μεθόδους ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν, ἀρδεύοντας ἔτσι τόν χέρσο ἀγρό τῆς καθημερινῆς ζωῆς μέ τούς ποταμούς τῆς θεολογίας.

Νά προβληματισθεῖ πῶς θά ἀντιμετωπίσει τίς προσωπικές καί γαμικές σχέσεις, πού ἀναπτύσσονται σήμερα περισσότερο, μεταξύ χριστιανῶν καί ἀλλοπίστων, μέ τήν διαλαλούμενη καί ὑπαρκτή πολυπολιτισμικότητα καί τόν σαγηνευτικά προβαλλόμενο πλουραλισμό. Ἄς μήν ἐφησυχάζει ἀπό τήν ἐνδεχόμενη σπανιότητα τῶν περιπτώσεων, γιατί προϊόντος τοῦ χρόνου εἶναι δυνατόν νά καταστοῦν αὐξανόμενες οἱ προτιμήσεις. Καί βέβαια καλό καί χρήσιμο εἶναι νά βοηθήσει στήν ὠριμότητα καί ἐκείνους, πού δηλώνουν πιστοί καί προτιμοῦν τό ἐκκλησιαστικό μυστήριο, τό ζοῦν ὅμως ἀπλά ὡς πολιτιστικό αὐτονόητο.

Ἕνας ἄλλος -ὁ καλύτερος- τρόπος ποιμαντικῆς τῆς οἰκογένειας εἶναι ἡ παρουσία τῆς ἴδιας τῆς ἱερατικῆς οἰκογένειας στήν ἀγριαίνουσα κοινωνία. Ἡ ἡρεμῆ καί δυνατή διδασχὴ διά τοῦ παραδείγματος. Καί αὐτό εἶναι ἓνα θέμα πού μᾶς προκαλεῖ ἀλαλήτους στεναγμούς καί ἀπαιτεῖ ἰδιαίτερη προσοχή καί ἐπείγουσα μελέτη.

Ἐπειδή πάντως τά ἰδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε ἐποχῆς τά δίνουν οἱ ἄνθρωποι καί οἱ οἰκογένειες ἀποτελοῦνται ἀπό ἀνθρώπους, κατανοεῖται ἡ ἀνάγκη τῆς ποιμαντικῆς φροντίδας τῶν προβάτων καί τῶν ἀρνίων τοῦ Χριστοῦ, κατά τό δικό Του ἀγαπητικό καί θυσιαστικό πρότυπο, ὥστε ἡ οἰκογένεια νά διαδραματίσει τόν ρόλο πού τῆς ἀνήκει καί τῆς ἀξίζει στήν σύγχρονη ἐποχή, ὅπου καί ὅλοι οἱ ἄνθρωποι γινόμαστε μιά μεγάλη οἰκογένεια.

Μακαριώτατε,

Σεβασμιώτατοι,

Χωρίς ταπεινοσχημίες, νομίζω ὅτι ἡ κατάθεσή μου στή Συνοδική ἀγία τράπεζα δέν ξεπερνᾷ σέ ἀξία τῆς χήρας τά δύο

λεπτά. Σᾱς εὐχαριστῶ ἐκ καρδίας, γιατί μέ τιμήσατε μέ τήν προσοχή Σας. Σᾱς παρακαλῶ συγχωρήστε μου τὰ «πρέπει», πού κατ' ἀνάγκην ὑπέμνησα καὶ παρακαλῶ, εὐχηθῆτε νά ἀναπληρώσει τίς ἐλλείψεις μου, μέσω τῶν ἰδικῶν Σας πολυτίμων τοποθετήσεων, Ἐκεῖνος, πού γνωρίζει "καί τήν πρόθεσιν νά ἐπαινεῖ...." καί τήν πιό ἀσήμαντη προσφορά νά δέχεται. Σᾱς εὐχαριστῶ.